

Avusturya

Koleksiyonlarındaki Halıları Tanıtan bir Kitap*

ANTIQUÉ ORIENTAL CARPETS

FROM AUSTRIAN COLLECTIONS

Resim/Picture 1
Kitabın dış kapağı (Şöviz).
Cover of the book (Şöviz).

Yrd. Doç. Dr. Yaşar Çoruhlu**

Almanca ve İngilizce olarak hazırlanmış ve Avusturya'da muhafaza edilen, kıymetli eski "Doğu Halıları" nı konu edinen bu kitap (Resim 1), Viyana'daki "Tekstil Sanatı Araştırma Derneği" tarafından yayınlanmıştır.

Eserde mevcut bölümler ve yazarları şu şekilde yer almaktadır:

-W. Stanzer, Die Gesellschaft zur Förderung der Textil-Kunst-Forschung TKF und die 5. Internationale Konferenz des Orientteppichs 5. ICOC 1986, Wien/Budapest, s. 6-8.
_____, The Society for Textile Art Research TKF and the 5th International Conference for Oriental Carpets 5th ICOC 1986, Vienna/Budapest, s. 9-11.

-Hans Wilfling, Die kleinteiligen Holbein-Teppiche und ihre Verwandten, s. 12-21.
_____, The 'Small-Pattern' Holbein Carpets and their Relatives, s. 22-27.

-E. Engel, Ein turkmenischer Salor - Ensi nacherlebt, s. 28-30.

_____, Reconstructing a Salor Turkoman Ensi, s. 30-32.

-Wilfried Stanzer, Österreich in der Teppichgeschichte, s.33-38.

_____, Austrian Carpet History, s. 39-49.

-Orientteppich-Karte-Oriental Carpet Map, s. 50-51.

-Klassische Teppiche-Classical Carpets, No: 1-20.

-Anatolische Teppiche- Anatolien Carpets, No: 21-40.

-Kaukasische Teppiche-Caucasian Carpets, No: 41-67.

-Persische Teppiche-Persian Carpets, No: 68-100.

-Zentralasiatische Teppiche - Central Asian Carpets, No: 101-131.

-Ammerkungen-Notes.

-References.

-Inhaltsverzeichnis-Contents.

Görüldüğü gibi, "TKF, Tekstil Sanatı Araştırma Derneği" başkanı Wilfried Stanzer'in "Viyana ve Budapeşte'de Yapılan 5 inci Doğu Halıları Milletlerarası Konferansı ve Tekstil Sanatı Araştırma Derneği" konulu giriş teşkil eden satırlarından sonra, Hans Wilfling'in "Küçük Motifli Holbein Halıları ve Onların Akraları" yazısı, E.Engel'in "Bir Salor Türkmen Ensi'sinin Rekonstrüksiyonu" başlıklı makalesi ve yine Wilfried Stanzer'in "Avusturya Halı Tarihi"ni inceleyen çalışması, eserin incelemelere ayrılmış bölümünü oluşturur.

Kitabın ana metnini meydana getiren bu kısımdan ve bir haritadan sonra ele alınmış katalogdaki halılar, levha numaralarıyla verilmiş, sayfa numarası kullanılmamıştır.

Sayfa 50-51'deki haritada Anadolu, Suriye, Irak, Kafkasya, Azerbaycan, İran, Türkmenistan, Özbekistan, Afganistan, Pakistan ve Doğu Türkistan gibi önemli halı merkezlerine işaret edilmiş, Türkiye'nin "Doğu Anadolu Bölgesi" nin bir bölümü hatalı olarak "Kürt halı mintikası" diye gösterilmiştir. Çünkü Doğu Anadolu Bölgesi'nde dokunan halılar geçmişte olduğu gibi bugün de tamamen Türk (Türkmen) karakterindedir ve Orta Asya Türk Halı geleneğinin devamcısı niteliğindedir.

Birinci hamur kağıda basılmış metin kısmının aksine kuşe kağıdın kullanıldığı "Katalog" , "Klasik Halılar", "Anadolu Halıları", "Kafkas Halıları", "İran Halıları", "Orta Asya Halıları", şeklinde ve coğrafi alanlar göz önüne alınarak düzenlenmiştir. "Notlar" ve "Referanslar" (Kaynaklar) dan sonra kitap "İçindekiler" sayfasıyla tamamlanmaktadır.

Kitabın sözünü ettiğimiz giriş kısmında W.Stanzer, konu başlığında belirtilen Halı Kongresi'ndeki çalışmalardan ve sergiden söz ettikten sonra, 600 kadar halıdan çeşitli örneklerin seçilerek bu kitabın meydana getirildiğini belirterek; katalog yazarlarından Dr. Georg Butterweck,

* Georg Butterweck ve diğerleri, *Antike Orient Teppiche-Aus Osterreichischem Beitz-Antique Oriental Carpets-From Austrian Collections*, Vienna 1986.

** Mimar Sinan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Türk ve İslâm Sanatları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

A Book Introducing the Carpets in Austrian Collections*

Assis. Prof. Yaşar Çoruhlu**

This book (Fig. 1), prepared in German and English about old and valuable carpets in Austria, "*Oriental Carpets*" has been published by "*The Society for Textile Art Research*" in Vienna.

The chapters of the book and their authors are as follows:

- W. Stanzer, Die Gesellschaft zur Förderung der Textil-Kunst-Forschung TKF und die 5. Internationale Konferenz des Orientteppichs 5. ICOC 1986 Wien/Budapest, p.6-8.
- , The Society for Textile Art Research TKF and the 5th International Conference on Oriental Carpets 5th ICOC 1986 Vienna/Budapest, pp. 9-11.
- Hans Wilfling, Die kleinteiligen Holbein - Teppiche und ihre Verwandten, pp. 12-21.
- , The "Small-Pattern Holbein Carpets and their Relatives", pp. 22-27.
- E. Engel, Ein Turkmenischer Salor-Ensi nacherlebt, pp. 28-30.
- , Reconstructing a Salor Turkoman Ensi, pp. 30-32.
- Wilfried Stanzer, Österreich in der Teppichgeschichte, pp. 33-38.
- , Austrian Carpet History, pp. 39-49.
- Orientteppich-Karte - Oriental Carpet Map, pp. 50-52.
- Klassische Teppiche - Classical Carpets, No. 1-20.
- Anatolische Teppiche - Anatolian Carpets, No. 21-40.
- Kaukasische Teppiche - Caucasian Carpets, No. 41-67.
- Persische Teppiche - Persian Carpets, No. 68-100.
- Zentralasiatische Teppiche - Central Asian Carpets, No. 101-131.
- Ammerkungen - Notes.
- References.
- Inhaltsverzeichnis - Contents.

As can be seen, the introduction of the President of "*TKF, The Society for Textile Art Research*" Wilfried Stanzer on "*The 5th International Conference in Vienna and Budapest for Oriental Carpets and The Society for Textile Art Research*" followed by the article of Hans Wilfling on "*The Small-Pattern Holbein Carpets and their Relatives*", E. Engel's article entitled "*Reconstructing a Salor Turkoman Ensi*" and that of Wilfried Stanzer about "*Austrian Carpet History*" constitute the part of the book devoted to research.

After this part which is the main text of the book and a subsequent map, the carpets in this catalogue are published with their plate numbers (page numbers are not used).

On the map on p. 51-52, major regions where carpeting is performed, such as Anatolia, Syria, Iraq, Caucasus, Azerbaijan, Iran, Turkmenistan, Uzbekistan, Afghanistan, Pakistan and Eastern Turkistan have been pointed out. A part of "*The Eastern Anatolian Region*" of Turkey has been given as "*Kurdish Carpet Area*", by mistake; the carpets woven in the Eastern Anatolian Region bear entirely the Turkish (Turkoman) characters today as they had in the past, and they are the extension of the Central Asian Turkish Carpet tradition.

The "*Catalogue*" part of the book, for which heavily glazed paper is used, has been classified as "Classical Carpets", "Anatolian Carpets", "Caucasian Carpets", "Persian Carpets" and "Central Anatolian Carpets", taking into consideration the geographical regions. Following the "*Notes*" and "*References*" parts, the book ends with the "*Contents*" page.

In the above mentioned introduction of the book, W. Stanzer first explains the activities carried out during the *Carpet Conference* stated in the title, and the exhibition;

* Georg Butterweck and others, *Antike Orient Teppiche-Aus Osterreichischem Besitz - Antique Oriental Carpets- From Austrian Collections*, Vienna 1986.

** Lecturer, Mimar Sinan University, Faculty of Literature and Science, Archeology and Art History Department.

Resim/Picture 2

Eserde yayınlanan halılardan biri, Anadolu Türk Halısı, 17. yüzyıl, Uşak, Kat. No: 6.

One of the carpets included in the book. Anatolian-Turkish Carpet. 17th century, Uşak, Catalogue No. 6.

Robert Pinner, Dr. Friedrich Spuhler, Peter Trimbacher ve isimlerini belirttiğimiz öteki araştırmacılardan bahsediyor. Burada ayrıca tercümeleyen Dorrit Dunn, Susanne Mattern, Maria Schlatter ve Ian Bennett tarafından yapıldığı ve fotoğrafların H.G. Tropper'ce çekildiği belirtiliyor.

Yukarıda başlıklarını verdiğimiz makalelerin ilkinde, yani Hans Wilfling'in yazısında konu, aslında -başka benzeri adlandırmalar da söz konusu olduğu gibi- pek de uygun olmamakla birlikte *Holbein Halıları* olarak anılan grup içerisinde görülen, küçük motifli halıların tasarımını açıklayan (dizayn) bir girişten sonra; "Büyük Motifli Holbein Halıları", "Lotto Halıları", "Çengellerle süslenmiş basamaklı çokgenleri ihtiva eden Anadolu ve Kafkas Halıları", "Türkmen Halıları" şeklindeki alt başlıklarla incelenmiştir.

Makalenin ilk bölümünde, örnek çizimler üzerinde açıklanan motif düzenlemeleri, diğer bölümlerdeki çizimlerde yer alan kompozisyon şemaları ile karşılaştırılmaktadır. Metinde yer alan 33 şekil Karl Winitzky tarafından çizilmiştir. Yazının sonunda "Ana hatların özeti" çıkarılmıştır.

Çalışma, sözü edilen Türk halılarının birbirleriyle bağlantılı olarak motif tasarımını açıklayan iyi bir deneme sayılabilir.

E.Engel, Salor Türkmenlerine ait bir Ensi'nin rekonstrüksiyonunu, "Amaç nedir?", "Materyal", "Renkler", "Dokumanın İnceliği (Zerafeti)", "Düzenleme-Tasarım (Dizayn)" gibi bölümler içinde açıklamaktadır.

W. Stanzer, Avusturya'da halı ticareti ve koleksiyonculuğunun tarihi gelişimini ele aldığı makalesinde, Kurt Erdmann'ın *"Europa und der Orient-Teppich"* (1962) isimli kitabının Avusturya'da bulunan en erken halı örnekleri üzerine verdiği bilgilerle başlıyor. 1426, 1460, 1487 tarihlerine ait bazı kilise ve şapellerde bulunan defterlerdeki Doğu halılarına ilişkin sözü edilen bu kayıtlardan sonra, ilk Türk-Avusturya ilişkilerine, bu temasların Avusturya toplumunun yaşantısı üzerindeki etkilerine değiniliyor. Böylece asil tabakada ortaya çıkan Doğu veya Türk modası halılara da ilgi duyulmasına sebep olmuştur.

Yüksek tabakadan kişilerin çabalarıyla ilk kez 1672'de kurulan *"Linz Yünüler ve Halı Fabrikası"*ndan itibaren, halı ticaretinin sözü edilen bu ülkede nasıl geliştiği izah edilmeye çalışılıyor. Halı ile ilgili olarak kurulan çeşitli ticarî kuruluşlar yanında, konu ile ilgili olarak tesis edilen ilk müzeler (1864'de kurulan, *Avusturya İmparatorluk Sanat ve Endüstri Müzesi* halı örneklerinin bulunduğu ilk önemli müze olup, adı daha sonra *Avusturya Tatbiki Sanatlar Müzesi* olarak değiştirilmiştir), bu müzelerin gelişimi, sayıca çoğalması ve şimdiki durumu ele alınıyor. Halı ile ilgili olarak açılan sergilerden de bahsedilen makalede, bu konuda Avusturya'da yapılan Akademik çalışmaların başlaması ve gelişmesinden de söz ediliyor.

Makalenin nihayetinde Avusturya'daki halılar ve halıcılık tarihini ilgilendiren belge niteliğindeki siyah-beyaz fotoğraflara yer verilmektedir.

Eserin *Katalog* kısmında, *"Klasik Halılar"* başlığı altında kaliteli renkli fotoğraflarıyla beraber, bir Memlûk

Resim/Picture 3

Kitapta yer alan Anadolu Türk halılarının biri, 19. yüzyıl ortası, Kars/Kağızman, Kat. No: 40.

One of the Anatolian Turkish carpets included in the book. Middle of the 19th c., Kars/Kağızman, Catalogue No. 40.

and then, stating that this book has been constituted by bringing together various samples from about 600 carpets, refers to the authors of the Catalogue, Dr. Georg Butterweck, Robert Pinner, Dr. Friedrich Spuhler, Peter Trimbacher and other researchers, the names of whom have been given previously. In this part, it is also stated that the translations were done by Dorrit Dunn, Susanne Mattern, Maria Schlatter and Ian Bennett and the photographs were taken by H. G. Tropper.

In the first of the articles by Hans Wilfling, (the titles of which we have listed above), following an introduction explaining the design of small-pattern carpets, considered within the group named *Holbein Carpets* - even though the name is not very appropriate as in other similar named groups- the subject has been given under the subtitles "Large-Pattern Holbein Carpets", "Lotto Carpets", "Anatolian and Caucasian Carpets with Graded Geometrical Figures ornamented with Hook Shapes" and "Turkoman Carpets".

At the beginning, the pattern arrangements explained

with sample sketches are compared with the composition diagrams given in the latter parts of the article. The 33 figures of the article have been sketched by Karl Winitzky. "Summary of the Outlines" is given at the end of the article.

The study performed can be considered as a good attempt at explaining the pattern design of the mentioned Turkish carpets, showing the relationship with one another.

E. Engel describes the reconstruction of a Salor Turkomans' Ensi under titles such as "What is the aim?", "Material", "Colours", "Elegance of Weaving", "Arrangement-Design".

W. Stanzer begins his article about the historical development of the carpet trade and carpet collection in Austria, with information from the book named "Europa und der Orient-teppich" (1962) of Kurt Erdmann, on the earliest carpet samples in Austria. Following records concerning oriental carpets, encountered in books found in various churches and chapels in 1426, 1460 and 1487, the first Turkish-Austrian relations, and the influence of this contact

Resim/Picture 4

Dört yön motifi, Anadolu -Türk halısı, Kat. No: 31.

Anatolian Turkish carpet with Four Directions motif Catalogue No. 31.

halısı ile birlikte, çoğunluğunu çeşitli tipte Uşak halılarının ve Ladik, Gördes gibi Anadolu Türk halılarının ele alındığı görülmüştür (Resim 2). Burada ayrıca Kuzeybatı İran (Güney Azerbaycan) ve Hindistan bölgesinde 17. yüzyılda dokunmuş iki halı da kayda değer. Bu kısımdaki halıların toplamı 20 adettir.

"Anadolu Halıları", bölümünde; Balıkesir, Bergama, Kozak, Milas, Denizli, Ladik, Karapınar, Konya, Mucur, Erzurum, Şarkışla, Kağızman vb. ünlü Türk (Türkmen) halı merkezlerinden koleksiyona alınmış 32 halı yer almaktadır (Resim 3).

Katalog'daki *Kafkas Halıları* ise 44 parçadan ibaret olup, Kazak, Karaşop, Gence, Mogan, Karabağ, Şirvan, Marasah, Devedepil, Kuba, Zeykur, Dağıstan, Taliş vb. isimlerle anılan önemli eserlerdir.

Çoğunluğu Orta İran, Kaşan, Ferehan, Baksayış, Saruk, Bahtiyari, Heriz, Hamadan, Şahsavan, Kuzey İran, Bijar, Kaşkay, Afşar halılarının meydana getirdiği *İran Halıları* 57 adettir.

Eserin katalog kısmının son bölümünü meydana getiren *Orta Asya Halıları* Salor, Tekke, Yomut, Çodor (Çavuldur), Özbek, Beşir, Yarkent, Kotan gibi Türkmen boyları tarafından dokunmuş ve bazıları ait oldukları coğrafi bölge isimleriyle anılan eserlerden ibarettir. Bu bölümde

47 halı tanıtılmaktadır.

Böylece katalog kısmı, çok iyi fotoğraflarla tanıtılan toplam 200 adet halı (ve dokuma-tanıtılan eserlerin küçük bir kısmı halı değildir-) ile kitabın en büyük bölümünü oluşturmaktadır.

Eserin genel değerlendirmesi göz önüne alındığında değinilmesi gereken bazı hususların bulunduğunu düşünüyoruz. Örneğin kitapta yer alan halı örneklerinin büyük çoğunluğu Türk halısı olmakla birlikte, metin içerisinde hiç bir yerde *Türk Halısı* ibaresi kullanılmamıştır. Oysa hangi coğrafyadan temin edilmiş olursa olsun -bir miktarı müstesna-tanıtılmaya çalışılan halılar *Türk Halı Sanatının Gelişim Zinciri* içerisinde değerlendirilebilecek halılardır. Bir de zaman zaman kullanılan *Ermeni* veya *Kürt* halısı gibi bazı tanımlamaların ne derece ilmi olduğu tartışılabilir. Çünkü söz konusu edilen bu açıklamayla verilmiş birkaç halının ikonografik özellikleri ve kompozisyon şeması ancak Türk-Türkmen halıları grubu içerisinde değerlendirilebilecek türdedir.

Bu arada bir kısım halılardaki motifler *Hristiyan İkonografisi*'nde yer alan bazı terimlerden dolayı yanlış değerlendirilmiştir. Örneğin Kat. No:31 ile verilen *Karapınar* halısında (Resim 4) vb. eserlerde "*Dört Yön Motifleri*"nin "*haç motifi*" veya "*haç biçimli motif-düzenleme*" olarak ele alınması tamamiyle bir yanılgıdır. Çünkü bu motifler *Türk Kozmolojisi*'ndeki Evren/Dünya tasarımının merkezinde kesişen *Dört Ana Yön*'ün halıdaki ifadesinden başka birşey değildir.¹

¹ Sözü edilen konuda İstanbul'da yapılan *II. Milletlerarası Türk Halıları ve Orta Asya Halıcılığı Kongresi*'nde taratumızdan bir tebliğ sunulmuştur. Bu tebliğ metni için bkz., Yaşar Çoruhlu, "Türk Kozmolojisi'nde Yer Alan Bazı Unsurların Türk Halılarındaki İzleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı 100, Şubat 1996, s. 227-237.

on the life of Austrian society, are mentioned. The consequent Oriental or Turkish fashion which became popular amongst aristocrats gave rise to interest in carpets.

It is explained how the carpet trade developed in the subject country, starting with the establishment of the "*Linz Woollens and Carpet Factory*" due to the efforts of those in the upper echelons of society in 1672. Together with various commercial institutions related with carpets, the first museums (The Austrian Empire Museum of Art and Industry opened in 1864 is the first major museum where carpet samples were found, and the name later was changed into the Austrian Museum of Applied Arts), the development of these museums, their increase in number and the situation today, are described. In the article where the carpet exhibitions are also mentioned, information on the beginning and the development of academic studies on the subject in Austria is given.

At the end of the article there are black and white photographs which can be considered as documentation concerning the carpets and history of carpet making in Austria.

In the *Catalogue* section of the book, a Memluk carpet and carpets consisting mainly of Anatolian Turkish carpets such as various types of Uşak, Ladik, and Gördes Carpets are described, illustrated with high quality colour photographs, under the title "*Classical Carpets*" (Fig. 2). Two carpets, woven in the 17th century in Northwest Iran (South Azerbaijan) and Indian regions also deserve specific attention. There is a total of 20 carpets in this section.

In the "*Anatolian Carpets*" section, there are 32 carpets, added to the collection from famous Turkish (Turkoman) carpeting regions like Balikesir, Bergama, Kozak, Milas, Denizli, Ladik, Karapınar, Konya, Mucur, Erzurum, Şarkışla, Kağızman, etc. (Fig.3).

The "*Caucasian Carpets*" in the catalogue consist of 44 pieces, which are important works of art, called Kazak, Karaşop, Gence, Mogan, Karabağ, Şirvan, Marasalı, Devepedil, Kuba, Zeykur, Dağistan, Taliş, etc.

The total number of *Persian Carpets*, most of which are carpets from Central Iran, Kaşan, Ferahan, Baksayış, Saruk, Bahtiyari, Heriz, Hamadan, Şahasvan, Northern Iran, Bijar, Kaşkay and Afşar, is 57.

"*Central Asian Carpets*", which constitutes the last part of the catalogue section of the book, covers carpets woven by Turkoman clans such as Salor, Tekke, Yomut, Çodor (Çavuldur), Özbek, Beşir, Yarkent, Kotan and some which are called by the name of the geographical region they belong to 47 carpets are described in this section.

Thus, the catalogue section, with the descriptions of a total of 200 carpets and woven material (some of the pieces of art described are not carpets) and their very good quality photographs, constitutes the largest part of the book.

We believe that there are some subjects which should be pointed out in the overall evaluation of the book. For example, even though the majority of the carpet samples in the book are *Turkish* carpets, the statement *Turkish Carpet* is used nowhere in the text. The fact is, no matter which geographical region they are obtained from -with some exceptions- all of the carpets described in the book can be considered within the *Development Line of the Art of Turkish Carpeting*. It is also debatable how scientifically correct the "Armenian or Kurdish carpet" definitions which are sometimes mentioned. The correctness of these statements are open to discussion because the iconographical characteristics and composition diagrams of some carpets identified as such are of a type that can only be regarded within the Turkoman carpets group.

Also, the motifs of some carpets have been misinterpreted due to the terminology of Christian iconography. For example: evaluation of the "*Four Directions Motif*" on Karapınar carpet (Fig. 4), given with catalogue number 31, and similar pieces as "*Cross motif*" or "*Cross shaped motif - arrangement*" is completely misleading because this motif is nothing but the mere expression on the carpet of the *Four Main Directions* intersecting in the centre of the Universe/Earth design of *Turkish Cosmology*.¹

¹ A communique on the subject has been submitted by us during the "2nd International Conference on Turkish Carpets and Central Asian Carpeting" held in Istanbul. For the text of this communique, see Yaşar Çoruhlu, "Türk Kozmolojisi'nde Yer Alan Bazı Unsurların Türk Hallarındaki İzleri", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Issue 100 (February 1996), Istanbul 1996, pp. 227-237.